

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут психології і педагогіки
Педагогічний факультет
Кафедра теорії і методики виховання**

ІННОВАТИКА У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ

**Часопис кафедри
Випуск 3**

Рівне-2014

УДК – 37.09:005.591.6

Інноватика у навчанні та вихованні. Часопис кафедри.
Випуск 3 / Упор. Ціпан Т.С. – Рівне: РДГУ, 2014. – 108 с.

Рецензенти:

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Ящук І. В., професор, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти і філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 23 березня 2014 року).

© РДГУ, 2014

З М І С Т

Кособуцька Г. П.	Посвята.....	3
Дем'янюк Т. Д.	Інноваційні технології духовно-морального виховання особистості у позашкільному закладі.....	6
Петренко О. Б.	Гендерний підхід у громадянському вихованні учнів: актуалізація ідей В. О. Сухомлинського.....	18
Кириленко С. В.	Громадянське виховання учнів як стратегічний напрям розвитку громадянського суспільства в Україні...	27
Кіян О. І.	Громадянське виховання у системі роботи класного керівника в умовах Євроінтеграції вітчизняної освіти.....	37
Сойчук Р. Л.	Формування національної ідентичності громадян України в умовах Євроінтеграції.....	41
Гринькова Н. М.	Громадянське виховання молодших школярів у позашкільних навчальних закладах: теоретичний аспект.....	52
Ціпан Т. С.	Взаємодія дитячого об'єднання і сім'ї у громадянському вихованні зростаючої особистості.....	60
Булига І. І.	Релігійна толерантність як імператив сучасності.....	67

Шутяк В. Г.	Громадянське виховання учнів початкових класів на уроках трудового навчання.....	77
Стельмашук Ж. Г.	Виховання дисциплінованості особистості учнів у контексті формування у них громадянської культури.....	83
Сорочинська Т. А.	Особливості формування громадянськості майбутнього вчителя педагогічних закладів Рівненщини (1939-1958 рр.).....	92
Баліка Л. М.	Роль шкільної бібліотеки у становленні національного виховання незалежної України.....	97

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Баліка Людмила Миколаївна – здобувач Рівненського державного гуманітарного університету

Булига Ірина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент Рівненського державного гуманітарного університету

Вознюк Галина Федорівна – завідувачка відділу освіти Дубенської райдержадміністрації Рівненської області

Гринькова Надія Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент Рівненського державного гуманітарного університету

Дем'янюк Тамара Дмитрівна – професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання, НДЛ інноваційних виховних технологій (1994-2013 рр.)

Кириленко Світлана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти

Кіян Ольга Іванівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України

Кособуцька Галина Пилипівна – доцент Рівненського державного гуманітарного університету

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання рівненського державного гуманітарного університету

Сойчук Руслана Леонідівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету

Сорочинська Тетяна Адамівна – аспірант кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету

Стельмашук Жанна Григорівна – викладач Рівненського державного гуманітарного університету

Ціпан Тетяна Степанівна – кандидат педагогічних наук, в. о. доцента Рівненського державного гуманітарного університету

Шуťяк Володимир Георгійович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач відділу аспірантури Рівненського державного гуманітарного університету

Наукове видання

ІННОВАТИКА У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ

**Часопис кафедри
Випуск 3**

Підписано до друку 24.04.2014 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 5,15. Замовлення №155/1. Наклад 300.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
Рівненського державного гуманітарного університету

Інноватика у навчанні та вихованні. Часопис кафедри.
Випуск 3 / Упор. Ціпан Т.С. – Рівне: РДГУ, 2014. – 107 с.

УДК – 37.09:005.591.6

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

***Резюме.** У статті розкривається проблема духовно-морального виховання особистості у позашкільному педагогічному процесі; аналізується інноваційна діяльність позашкільного навчального закладу – Соснівського будинку дітей та молоді Березнівського району Рівненської області; актуалізується увага на виокремленні роботи Центру духовної культури при позашкільному навчальному закладі.*

***Ключові слова:** духовно-моральне виховання, позашкільний навчальний заклад, позашкільний педагогічний процес, інноваційна діяльність, інноваційні виховні технології.*

Постановка проблеми. Формування духовно багаті і морально зрілої особистості є важливою метою та необхідною умовою розбудови Української держави. Розбудова суверенної і незалежної України потребує активізації зусиль, спрямованих на розвиток духовності, виховання моральності, поваги до історичної спадщини українського народу, укорінення в суспільній свідомості загальнолюдських і національних цінностей.

В Законі України „Про позашкільну освіту” підкреслюється, що позашкільний навчальний заклад – „складова система позашкільної освіти, яка подає знання, формуючи вміння і навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров’я вихованців” [1].

Духовно-моральне виховання в умовах позашкільного навчального закладу – це організація діяльності унікальної за своїми педагогічними можливостями існуючої мережі гуртків,

студій, творчих дитячих об'єднань, це система діяльності освітньо-виховних закладів різних типів.

Нова філософія духовно-морального виховання передусім утверджує погляд на особистість вихованця як найвищу цінність, суб'єктний розвиток і творця власного життя. Зміст полягає в тому, щоб навчити вихованців виходити із потреб дітей і молоді в пізнанні навколишнього світу, у засвоєнні здобутків світової і національної культури, спонукати їх до духовного пошуку – повсякденно відкривати для себе те, що людство створило в ході розвитку цивілізації.

Аналіз філософської, педагогічної, психологічної і методичної літератури показує, що процесам державотворення і розвитку виховних систем позашкільних навчальних закладів найбільш відповідає національно-демократична стратегія вихованця. Ця стратегія узгоджується з виховною традицією українців, яка завжди була християнською, за характером української ментальності, за типом культури, особливими виразниками якої в нашій історії були: спадщина Києво-Могилянської академії; творчість Г.Сковороди; „Повчання дітям” Володимира Мономаха; національно-демократична педагогіка (Г.Ващенко, С.Русова, В.Сухомлинський та ін.)

У зв'язку з цим відбувається необхідність у вивченні та засвоєнні здобутків духовного досвіду українського народу, віри загалом для проведення певних корекційних заходів стосовно розвитку духовно-моральних якостей особистості. Є тільки один ідеал досконалості, перед яким поклоняються всі народності, – це ідеал, який представляє нам християнство..., – підкреслював К.Д.Ушинський. – Воно дає життя і вказує вищу мету будь-якому вихованню, воно ж і повинно служити для виховання кожного християнського народу джерелом будь-якого світла і будь-якої істини. Відродження душі має базуватися на ознайомленні з головними постулатами християнства, які пропагують досягнення гармонії духу і тіла.

Цілком зрозуміло, що така стратегія виховання повинна наповнюватися конкретним національно-демократичним змістом, враховувати усі проблеми становлення Держави і Людини.

Важливим у розвитку системи духовно-морального виховання є співвідношення принципів і заповідей української

моралі. Мораль відмінити чи замінити неможливо, бо вона не залежить від політики, влади, ідеологічної моди, вона сама по собі є ідеологією. Педагогічні колективи позашкільних навчальних закладів покликанні навчити дітей вмінню дотримуватися високих моральних принципів, гуманістичному способу освоєння світу, олюднити процеси пізнання, допомогти їм встановити взаємозв'язок всієї багатомірної реальності з людиною, її працею, талантом, творчістю і життям. Щоб вижити українській спільноті, необхідно виховати у молоді позитивне ставлення до людини як найвищої цінності.

Орієнтація виховної діяльності на особистість висуває на перший план діалогові методи і методи педагогічних ситуацій, при яких перевага надається опосередкованим засобам виховного впливу, а не лобового натиску на кожного і на всіх разом. Цілком зрозуміло, що духовно-моральне виховання буде успішним тоді, коли воно є системним. У позашкільному навчальному закладі на реалізацію такої системи виховання повинні бути спрямовані не тільки дирекція, а й усі керівники гуртків, педагоги.

Для усіх вихователів нині загострилася проблема виховання історичної пам'яті. Пам'ять попередніх поколінь є феноменом зв'язку між поколіннями. Щоб молодь зростала, пам'ятаючи про свій рід, необхідне постійне спілкування людей старшого віку з молоддю. Керівникам гуртків, клубів, творчих об'єднань учнів слід уважно ставитися до історичних надбань попередніх поколінь, уникаючи знецінювання окремих з них, показуючи світову цінність інших, формуючи таким чином громадянську позицію, виховуючи гордість і патріотичні почуття в кожній дитині. У національній програмі виховання дітей та учнівської молоді підкреслюється, що сучасний зміст виховання у позашкільному навчальному закладі складає науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значимих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, самої себе, праці, природи, мистецтва. Система цінностей і якостей особистості розвивається і виявляється через її власні ставлення. Цей процес передбачає поєднання інтересів особистості – вільного

саморозвитку і збереження своєї індивідуальності; суспільства – саморозвиток особистості має здійснюватися на моральній основі; держави, нації – діти мають зростати національно свідомими громадянами, патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце у цивілізованому світі” [2,с.15]. Діти і батьки мають усвідомлювати історію сім’ї, родини як частки історії народу, вивчати образи і діяльність своїх предків, турбуватися про продовження роду, збереження і примноження його добрих традицій. Відродження народної педагогіки і її переломлення на теперішні виховні реалії створить відповідний вплив на формування загальнолюдських цінностей, які створювалися віками, на протязі всієї історії людської цивілізації. При цьому позашкільний навчальний заклад повинен відмовитися від „прокурорського” осуду наших предків та руйнування історії. Біль за помилки і трагедії попередніх поколінь повинні викликати активну, творчу позицію вихованців. Завдання педагогів – виховати шанобливе, бережне ставлення до історії свого народу, його духовної культури. Наша Батьківщина дана нам долею і дісталася від наших предків. На даний час вона стала іншою. Але педагоги повинні прикласти всіх зусиль, щоб патріотичні почуття, моральність і духовність учнівської молоді стали ще більш загостреними і вона була б гордою своєю Вітчизною та історією своїх попередників.

На всіх етапах становлення буття українського народу високо цінувалися громадянський дух наших співвітчизників, їх невгасиме прагнення жити вільно та незалежно.

Бажання допомогти вихованцям спонукає педагогів позашкільного закладу шукати спільні точки дотику між різними формами суспільної свідомості, вести діалог, звертатися до витоків духовності, що лежить у багатстві людської історії, культури, науки, філософії, релігії.

Цілеспрямована організація педагогічного процесу надає дітям та молоді широкі і нетрадиційні можливості для духовно-морального розвитку. Саме в позашкільному навчальному закладі інтенсивніше, ніж у школі, проходить процес формування найважливіших морально-етичних рис особистості: позитивне ставлення до Батьківщини, суспільства, держави, природи, мистецтва, праці, інших людей, до власного життя;

самореалізація її в будь-якій діяльності; здатність до безперервного духовно-творчого самовдосконалення; соціальна відповідальність, яка проявляється в турботі про благополуччя інших людей; культура інтелектуально-дозвілєвої діяльності.

Навчально-виховна робота у позашкільному закладі – це важлива складова всієї системи виховання дітей, вона є логічним продовженням діяльності, розпочатої у загальноосвітньому навчальному закладі, яка доповнює і розширює вплив сім'ї, школи, дитячих, молодіжних та громадських організацій на становлення і розвиток духовності особистості.

Педагогічні колективи працюють над вирішенням проблем духовно-морального розвитку особистості, формують свідоме прагнення дітей до життєтворчості, вміння будувати своє життя, повноцінно використовувати свій час.

Звичайно, позашкільний навчальний заклад не може захистити дитину від негативного впливу середовища, але він в змозі заповнити її вільний час, надати можливість самореалізуватись і самовиразитися через зв'язок з традиційною народною культурою, духовною спадщиною українського народу.

Соснівський Будинок дітей та молоді Березнівського району Рівненської області є одним із тих позашкільних закладів, який понад 50 років об'єднує в своїх стінах дітей різних вікових груп та сільську молодь, формуючи у них соціальний досвід.

Заняття гуртків та студій відвідують діти віком від 7 до 18 років, для них організовано роботу понад 30 гуртків художньо-естетичного, технічного, туристсько-краєзнавчого, дозвілєвого напрямів. До послуг вихованців – 8 гурткових кімнат, майстерня, актова зала, виставкова кімната. У позашкільному навчальному закладі працює 10 висококваліфікованих педагогів. Серед них є нагородженні знаком „Відмінник освіти України” педагоги, які мають звання „Вчитель-методист”, „Старший вчитель”, нагородженні грамотами Міністерства освіти і науки України, обласного управління освіти, відділу освіти районної державної адміністрації, Рівненського державного гуманітарного університету.

Впродовж багатьох років змінюється обличчя позашкільного навчального закладу, але незмінною лишається

мета – надання кожному вихованцеві можливості реалізувати свій природний потенціал, самоствердитися. Педагоги опираються на позитивні їх риси, вірять в творчі сили, враховують інтереси і потреби у творчій самореалізації особистості, що сприяє духовно-моральному розвитку.

Аналіз досвіду роботи Соснівського позашкільного навчального закладу показує, що цілеспрямований і свідомо організований навчально-виховний процес приносить позитивні результати у становленні і розвитку національної свідомості, творчої ініціативної, освіченої полікультурної особистості, її духовно-моральному виховання.

Пошук ефективної моделі позашкільного закладу, спонукало педагогів до проведення дослідно-експериментальної роботи в складі Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ. Нововведення нами розглядаються з точки зору їх віднесеності до тієї чи іншої частини позашкільного педагогічного процесу. Перш за все у змісті позашкільної освіти; у методиках, технологіях, формах, методах, прийомах, засобах навчально-виховного процесу, в його організації.

Для проведення дослідження проблеми та розробки інноваційних технологій позашкільного педагогічного процесу побудови його нової моделі, нами складено програму дослідно-експериментальної роботи.

Керівництво та надання науково-методичної та практичної допомоги в організації експериментальної роботи здійснювалося співробітниками Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій.

В основу навчально-виховного процесу покладено переосмислення власного досвіду роботи та розробка, впровадження інноваційних навчально-виховних технологій, що спрямовані на оновлення змісту організації освітньо-виховного процесу. Особлива увага приділялася добору таких методик навчання і виховання, які в умовах сучасної позашкільної освіти сприятимуть розвитку та зміцненню духовно-моральних чеснот вихованців, разом з тим допомагатимуть їм здобути професійні та трудові навички, спонукатимуть самостійно оволодівати знаннями, постійно поглиблювати, розширювати і оновлювати

їх, брати безпосередню участь в обговоренні проблем загальнолюдської моралі.

На першому етапі дослідно-експериментальної роботи було розроблено Положення про Центр духовної культури, програму його діяльності, Статут.

Це дало змогу змінити структуру будинку дітей і молоді, створити і розширити мережу освітньо-виховних осередків за інтересами та освітньо-виховних структур: школа духовного розвитку, студія образотворчого мистецтва та народних мистецтв і ремесел, ввести нові гуртки, спецкурси: „Основи українського етнопедагогіки”; „Основи християнської етики”; „Духовний спів”; „Конструювання і моделювання українського народного одягу”; „Іконовишивка”; „Робота з соломкою”.

Нове освітнє середовище закладу створюється завдяки внутрішнім інноваціям. Це система освітньо-виховних, організаційно-педагогічних, методичних компонентів, які забезпечують умови для розвитку та розкриття творчого потенціалу особистості педагога і спрямовані на визначення шляхів реалізації цілей програми Центру духовної культури.

В зв'язку з цим відбулися зміни в управлінській діяльності, які почалися з переосмислення практики роботи і постановки мети, доцільність, актуальність і конкретність якої зумовилась такими чинниками: пріоритетними завданнями держави у галузі педагогічної науки, баченням кінцевого результату освітньої діяльності позашкільного виховання.

Як бачимо, сутність інноваційної діяльності полягає у створенні Центру духовної культури, як структурного підрозділу позашкільного навчального закладу (Соснівського будинку дітей та молоді). Розглянемо Положення про Центр духовної культури.

Центр духовної культури (далі Центр) є частиною безперервної освіти та структурним підрозділом Соснівського будинку дітей та молоді, головною метою якого є: виховання в учнів високих моральних рис, збагачення їх духовного світу, розвиток особистості, здатної жити і творити за законами Добра, Справедливості, Краси, Честі, Гідності, Гармонії, Гуманізму, Людяності, Милосердя; вивчення вітчизняної і світової духовної спадщини; участь у розробці та впровадженні нових ефективних

технологій соціалізації особистості, її соціального захисту. Організація навчально-виховного процесу здійснюється на основі концепції людини як духовної особистості, творця самої себе і світу свого життя. Діяльність Центру будується на принципах: високої духовності, інтеграції в соціокультурне середовище, культуровідповідності, пріоритету духовно-практичної діяльності, гуманізації та демократизації. У своїй діяльності Центр керується власним Статутом, який приймається зборами членів Центру. У період між загальними зборами керівництво Центром здійснює координаційна Рада, що складається з учнів, вчителів, батьків, представників громадськості. До Центру входять :

“Школа духовного розвитку”: спецкурс „Основи християнської етики”; спецкурс „Основи української етнопедagogіки”; гурток духовного співу; студія народних мистецтв і ремесел; секції (лозоплетіння, художньої обробки деревини, іконовишивки, робота з соломкою, моделювання українського костюма, студія образотворчого мистецтва: графіка, живопис, декоративний розпис); «Батьківський лекторій». Основними завданнями Центру є: допомога дітям в адаптації до нових умов соціалізації особистості, ознайомлення із світовими та вітчизняними художніми і культурологічними цінностями, розкриття перед ними багатства досягнень людського духу; формування культурологічного підходу до християнства, пам'ятників матеріальної та духовної культури; духовно-моральний розвиток особистості; навчання гуртківців розрізняти Добро і зло. Красу і потворне; виховання духовної культури особистості, створення умов для вільного вибору нею своєї світоглядної позиції; формування творчої, працелюбної особистості; забезпечення духовного взаємозв'язку поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії рідного народу; виховання поваги до Конституції, Законів України, національної символіки; розвиток індивідуальних здібностей і талантів, забезпечення умов їх самореалізації особистості; формування національної самосвідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати для розквіту держави, готовності її захищати.

Пріоритетні напрями діяльності: формування національної свідомості, інтелектуальної, моральної культури та культури

спілкування; ознайомлення із християнською морально-етичною, художньо-естетичною, національною, родинно-побутовою, екологічною, правовою, вітчизняною і світовою культурою; творчий розвиток індивідуальних здібностей; проведення творчих справ організаційно-педагогічного, національно-культурного та просвітницького характеру; організація життєдіяльності тимчасових учнівських колективів; гармонія високих благородних інтересів, потреб, бажань; створення і дбайливе збереження традицій, передача їх від покоління до покоління як духовного надбання.

Основна увага у позашкільному навчальному закладі приділяється визначенню шляхів реалізації та виконання програми його розвитку, забезпеченню зв'язку навчання і духовно-морального розвитку учня.

З метою виявлення рівня розвитку національно-патріотичної, художньо-естетичної вихованості було проведено декілька етапів анкетування гуртківців. Це дало можливість не тільки більш широко вивчити духовний світ дитини, її запити та вподобання, а й скласти цілісний психологічний портрет, що дало змогу результативно впливати на процес виховання учнів, виявляти шляхи індивідуального підходу до цього процесу.

Аналіз досліджень показав, що для більшості дітей характерним є недостатній рівень моральної вихованості, слабо сформоване прагнення до духовно-морального вдосконалення. А батьки не завжди розуміють і прагнуть зрозуміти роль родинних стосунків у вихованні повноцінної особистості.

Основною формою організації навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі є гурткова робота, у якій всі види виховної діяльності здійснюються у тимчасових різновікових дитячих колективах. При цьому враховується, що всі діти мають різний соціальний досвід, умови життя і виховання в родинах. У зв'язку з створенням нових творчих об'єднань та необхідністю оновлення форм і методів гурткової роботи виникла потреба в розробці нових навчальних планів і програм спецкурсів „Основи української етнопедагогіки”, „Основи християнської етики”, гуртка „Духовний спів”, студії народних мистецтв і ремесел: гуртків художньої обробки деревини, лозоплетіння, роботи з соломкою,

моделювання та конструювання народного українського одягу, іконовишивки, студії образотворчого мистецтва „Палітра”. Розробляючи навчальні програми, педагоги спільно з методистами та науковцями ставили мету: підвищення духовного і морального рівня школярів шляхом знайомлення вихованців з загальнолюдськими цінностями, засвоєння кращих зразків світової спадщини; послідовне формування духовного світу дитини засобами інтеграції всіх ланок розвивального процесу на основі виробленого досвіду як народної, так і наукової педагогіки; формування основ наукового світогляду, цілісного бачення навколишнього світу і самих себе, свого місця та ролі в природі і суспільстві; удосконалення знань, умінь і навичок вихованців через спеціально дібрані і адаптовані засоби різних видів діяльності

При розробці програм враховувалась необхідність створення умов для реалізації фізичних, естетичних, моральних і духовних можливостей кожної дитини. Тому автори орієнтувалися на місцеві традиції, а головне - на інтереси і творчий потенціал свого регіону, що дало змогу більш широко ознайомлювати дітей з національною культурою у процесі навчання в гуртках, студіях, спецкурсах, реалізуючи можливості їхнього культурного розвитку.

При розробці навчальних програм педагоги враховували пізнавальні потреби та вікові можливості учнів, які в процесі навчання матимуть змогу практично застосовувати, впорядковувати набуті раніше знання та уміння.

Експериментальні навчальні програми на відміну від попередньо існуючих, відрізняються поглибленим викладом тем, зміст занять спонукає педагогів до нетрадиційних форм їх проведення і дають можливість: орієнтувати пізнавальну та практичну діяльність на ознайомлення з кращими надбаннями національної культури; відроджувати традиційні народні ремесла та промисли, характерні для нашого регіону; поєднувати практичну роботу з науково-пізнавальною та пошуковою діяльністю; розширювати та урізноманітнювати сферу прикладної діяльності, використовуючи, як основу, кращі вироби народних умільців; збагачувати вихованців основами знань з історії рідної культури; виховувати почуття національної

гідності та гордості за культурні надбання українських народних традицій; задовольняти власні потреби учнів в пізнавальній та практичній діяльності.

Зміст програм запроваджувався в навчально-виховний процес на основі сучасних науково-методичних підходів: *особистісно-орієнтованою* (кожна конкретна дитина з її запитамі, інтересамі, здібностями, можливостями стала відправною точкою у розробці змісту та організації педагогічного процесу); *діяльнісною* (предметно-перетворююча діяльність, яка включає продуктивні види із застосуванням експериментально-дослідницьких елементів); *інтегрованою* (поєднання різних засобів, методів і прийомів, організаційних форм, змісту роботи для розв'язання конкретного завдання).

В процесі роботи цілеспрямовано здійснювався вплив на розвиток інтелектуальної, емоційної, моральної і духовної сфери особистості шляхом співробітництва, спів-діяльності з вихованцями різних вікових груп.

Переважає більшість вихованців вважає, що погляди на життя змінилися внаслідок глибшого знайомства з різними видами діяльності і баченням перспективи їхнього навчання.

В подальшій роботі відслідковуються певні зміни у діяльності вихованців школи художньої творчості та студії образотворчого мистецтва: зростає розуміння ролі праці в житті суспільства і людини, повага до людей праці, які створюють матеріальні і духовні цінності; у них виробляються художні смаки та запити; формується розуміння та особистісне ставлення до сутнісних питань про сенс і мету життя людини; моральна культура, толерантне ставлення до інших культур та традицій; зростає потяг до творчої і самостійної роботи; вимогливість до естетичного оформлення виробів; у виборі асортименту виробів прослідковується перевага народних мотивів, що свідчить про знання історії розвитку цього промислу з України і на Поліссі зокрема; потреба в самореалізації та самовираженні; формується почуття гордості і відповідальності за виконану роботу.

В ході реалізації програми школи духовного розвитку обов'язковим для формування духовного світу дитини став системний підхід, який передбачав наступність і безперервність. Постійне ускладнення та урізноманітнення змісту й напрямів

розвитку моральних чеснот, комплексність та інтегрованість і надали можливість: пробудити у дитини бажання бути моральною; сформувати у дітей та молоді моральну свідомість на основі організації моральних стосунків дітей через їх включення в стихійну або спеціально організовану діяльність; долати кризові стани дитинства, що виникають під впливом антисоціальних проявів.

Відповідно до нових програм оновлено зміст і структуру гурткового заняття. Виховний вплив на вихованців здійснюється на емоційному сприйнятті кожною особою тих поглядів, подій та фактів, що утворюють основу самосвідомості й вихованості. Важливого значення при цьому набуває процес перетворення конкретних знань, умінь, навичок у життєву потребу самореалізації особистості. Серед методів і форм духовного формування особистості одне з провідних місць належить активним формам і методам навчанням, які дають дітям можливість безпосередньо й емоційно бути в ситуації морального вибору та пошуку.

Науково-пошукова діяльність педагогів знайшла своє відображення у навчально-методичних посібниках: „Основні види та способи лозоплетіння”, „Вербове мереживо віків”, „Художня обробка деревини. Для тих, хто шукає справу до душі”, „Розвиток української художньої вишивки”, „Іконовишивка як виразник вічних духовних цінностей”, „Істрія розвитку українського народного одягу”; „Вічна тема пошуку ідеалу жіночого образу в живописі і мистецтві поетичного слова”, „Народна художня творчість. Вишивка. Український рушник”, „Українська писанка в барвінковому вінку”.

Зміни в навчально-виховному процесі закладу передбачили використання нових та оновлених форм методичної роботи. Організація роботи теоретико-методологічних, проблемно-цільових семінарів, творчих груп з розробки перспективних освітньо-виховних технологій, клубів педагогічної творчості, а також змінений напрямок впливу відомих методичних прийомів: індивідуальних консультацій, методичних об'єднань, семінарів, допомогли розширити кругозір керівників гуртків, сформувати у них уміння і навички застосовувати теоретичні знання у своїй практичній діяльності.

Таким чином, духовно-моральне виховання особистості у позашкільному закладі є запорукою співпраці, повноцінного діалогу педагогів і вихованців та передбачає: оволодіння необхідними знаннями, які служать основою духовно-морального виховання і в той же час є досвідом духовно-морального розвитку; формування стійких моральних переконань у позашкільному педагогічному процесі; формування позитивної мотивації досвіду духовно-морального зростання; формування системи цінностей, запитів, потреб та інтересів у вихованців; формування позитивної поведінки, яка б відповідала законам високої духовності і моралі; розвиток творчих здібностей, саморозвиток і самореалізація дітей та молоді.

Список використаних джерел і літератури :

1. Закон України “Про позашкільну освіту” // Освіта України, № 31, 2 серпня 2000 р.
2. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді // Світ виховання, 2004. – №4(5). – С.15.
3. Дем’янюк Т., Бех І., Байрамова М., Мельникова Л. Духовно-моральне виховання особистості: інноваційний підхід: навчально-методичний посібник. – Київ-Рівне: Волинські обереги, 2007. – 316 с.

УДК: 373.5.017.4

ПЕТРЕНКО О.Б.

**ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД
У ГРОМАДЯНСЬКОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ:
АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ В.О.СУХОМЛІНСЬКОГО**

Апатія, що охопила суспільство, відсутність громадянської позиції, недовіра до політиків і, як наслідок, зсув пріоритетів у бік приватних інтересів не можуть не тривожити, тому що в подібній ситуації неможлива побудова громадянського суспільства, яке є обов’язковою складовою правової демократичної держави.